

UIT DE GESCHIEDENIS VAN HET KONIJN.

DOOR

G. KALSBECK.

Het konijn is het eenige huisdier, dat uit de orde der Knaagdieren (Rodentia) gewonnen werd en terwijl alle andere huis-zoogdieren van uit het Oosten tot ons zijn gekomen, kwam het konijn — en met dit dier zijn grimmigste vijand, het fret — uit het Zuid Westen van Europa. Wel heeft men langs de geheele Westkust van Europa, van Portugal tot Engeland en Duitschland fossiele overblijfselen van konijnen gevonden, maar deze stammen alle uit het diluviaaltijdperk.

De toenemende afkoeling van het Noorden schijnt het diertje daar ten ondergang te hebben gebracht; in elk geval kan het in het oude Griekenland en Italië niet in wilden staat geleefd hebben, daar anders de oude Grieken en Romeinen hierover niet zouden hebben gezwegen en uit de grijze Oudheid komen alleen berichten van dit dier tot ons uit Spanje. Daar vonden de Romeinen het konijn, brachten het over naar hun eigen land en naar hunne koloniën en benoemden het dier, na het vooraf voorzien te hebben van een Latijnschen uitgang, naar den Iberischen naam *Cuniculus*, zooals ook door een oorspronkelijken volksstam in Zuid Spanje een onderaardsche gang met dezen naam werd aangeduid, welke beteekenis van het woord eveneens door de Romeinen werd overgenomen.

Lang en breed hebben de oude Romeinen er toen reeds over gestreden, of de gangen naar het dier heetten, dan wel de naam van het dier is afgeleid van de gangen. Reeds MARTIALIS hield zich met het beantwoorden van deze vraag op en kwam tot de slotsom, dat het eerste het geval was; tegenwoordig is men meer geneigd het omgekeerde aan te nemen.

Het eerste bericht, waar het konijn meer uitvoerig wordt beschre-

ven, vindt men bij POLYBIUS, dus omstreeks het midden der 2e eeuw v. Chr. Toen kwamen ze reeds op Corsica voor; STRABO vermeldt, dat ze tijdens Keizer AUGUSTUS vreeselijk op de Balearen huis hielden, en volgens PLINIUS was dit zoo erg dat de bewoners om militaire hulp verzochten, daar zij met deze diertjes, die den bodem met hun gangen en holen ondermijnden, geen raad wisten. En deze nood strekte zich uit over de geheele Oostkust van Spanje, ja zelfs tot Massilia (Marseille). Zeer waarschijnlijk zijn deze konijnen, op de Balearen althans, ingevoerde dieren, hetzij daar gebracht door een Iberischen volksstam, hetzij door de Romeinen. Op de Pithiusen, het toenmalige Ebuso, waren in tegenstelling met de Balearen, geen konijnen. De oude Iberiers aten als uitgezochte lekkernij de nog niet geboren foetus en ook de pas geboren diertjes, welke zij *laurices* noemden; deze gewoonte en ook den laatstgenoemden naam hebben de Romeinen al weder van hen overgenomen. Deze hebben nu het konijn naar hun land overgebracht en reeds ten tijde der republiek werden door hen konijnen in zoogenaamde *Leporariën* gehouden, zooals reeds VARRO aangeeft. Toch bleef nog altijd dit dier aan Spanje herinneren, hetgeen o. a. blijkt uit gouden en zilveren muntstukken uit den tijd van HADRIANUS: vóór een liggende vrouwenfiguur, die een olijftak draagt en met den linkerarm rust op de rots Calpe, is een konijn afgebeeld; op de legende staat: Hispania. Ook KELLER (*Tiere des Altertums*, Innsbruck, 1887) kent afbeeldingen van konijnen, uitsluitend in betrekking tot Spanje. Alles wijst er dus op, dat het konijn als huisdier in de oudheid geen groote rol heeft gespeeld, en dat het meer in hoofdzaak een karakteristiek kenmerk van Hispania, d. i. »konijnenland», was. Daar moeten deze dieren dus vroeger een zeer belangrijke rol hebben gespeeld en dat zeker niet in het voordeel van dat land. CATTALLUS kent zelfs Spanje haast niet anders, dan als een land rijk aan konijnen, of aan konijnengangen.

Hoe hebben de konijnen zich nu verder over Europa verbreid? Wij weten dit niet; slechts eenige notities staan ons in dit opzicht ten dienste, maar deze staan in geenerlei verband met elkaâr en ingevoerde tamme konijnen verwilderen, losgelaten, zóó gemakkelijk en gelijken dan al spoedig zóó op de oorspronkelijk wilde konijnen, dat het moeilijk, zoo niet onmogelijk is, bepaalde besluiten te trekken. Merkwaardig is het, dat de naam „Cuniculus“ nagenoeg in alle cultuurtalen is overgegaan; alleen de Engelsche wijkt af en de Franschen hebben het oude conin of conil b.v. bij Rabelais, vervangen door het nieuwere Lapin (volgens DIEZ voor Clapin, volksuitdrukking: de duiker).

Reeds in het begin der middeleeuwen laten de berichten omtrent

de verbreiding van het konijn ons in den steek. ISODOR VAN SEVILLA, een Spanjaard, noemt het dier natuurlijk, maar alles wijst er op dat latere schrijvers, zonder het dier zelf te kennen, uit zijn Etymologieën hebben geput. Deze maakten immers de voornaamste wetenschap uit der vroegere middeleeuwen en men schreef doodeenvoudig een valsche opgave van zijn voorganger zonder critiek at. Zelfs bij ALBERTUS MAGNUS vindt men een notitie, waaruit kan opgemaakt worden dat hij het konijn niet kende.

Eerst in de latere middeleeuwen nam de teelt van tamme konijnen en de verbreiding der wilde langooren toe en zeer waarschijnlijk is het, dat deze beide richtingen met elkaar gepaard gingen. Ten eerste ging men in de kloosters tamme konijnen fokken, d.w.z. niet in hokken, zooals tegenwoordig de konijnteelt wordt bedreven, maar in groote afgesloten ruimten omheind door muurwerk of door water. Deze dieren zijn immers voor zoo iets als aangewezen. Wij willen hieromtrent alleen citeeren, dat de abt WIBALD VAN CORWEY in 1149 konijnen uit Frankrijk liet komen, en dat nog wel 2 rammelaars en 2 voedsters. Wel een bewijs dat hij het dier niet kende, want nu bracht hij de ontwikkeling en het gedijen in gevaar. Wij zouden liever één rammelaar en minstens drie voedsters genomen hebben.

Langzamerhand begon men ook aan de wereldsche hoven konijnen in parken te houden, voornamelijk ook om de dames een gemakkelijk jachtvermaak te verschaffen.

De eerste proeven om het konijn te domesticeeren beperkten zich dus waarschijnlijk tot de meest bescheiden grenzen; men schiep niet een tam konijn, maar het werd half wild. En in het parkkonijn, zooals het tegenwoordig nog in de middelste provincies van Frankrijk in ontuinde parken, enz. gehouden wordt, hebben we zonder twijfel den overgangsvorm te zien van het wilde tot het tamme konijn.

Het wilde konijn schijnt zich niet zoo spoedig over Europa te hebben verbreid als men oppervlakkig wel zou meenen. Wel hoort men dat b.v. de „Hochmeister des deutschen Ordens” konijnen ten geschenke kregen, maar zij schijnen toen niet, althans niet in Oost-Pruisen, wild geworden te zijn. In het laatst der 12de eeuw komen de eerste berichten van konijnen uit Engeland tot ons; maar nog in 1309 moeten zij daar nog zoo zeldzaam geweest zijn, dat men voor een konijn denzelfden prijs moest betalen als voor een speenvarken. In 1407 hield men reeds konijnen op „dem Kaninchenwerder” in het Schweriner meer. Veel later (1684) hooren wij dat een zoon van een der Rostocker raadsheeren konijnen pootte in de Duinen van

Warnemünde, waar ze al spoedig onnoemelijke schade aanrichtten. HERESBACH kende circa 1570 geen wilde konijnen in Rijnland. Einde 16e eeuw kende men ze ook niet in Silezië; want PAUL HENNTZNER liet zich op zijn reis naar Engeland als merkwaardigheid een „Kannichenwerder” van Koningin ELISABETH aanwijzen. Thans zijn er echter in Silezië sommige streken, waar ze verwoestend optreden. Op de Oost-Friesche eilanden hebben de konijnen ook een groote rol gespeeld, o.a. op Juist, waar zij reeds in 1699 waren en op Helgoland reeds in 1596 op de duinen, die toen nog met het vasteland verbonden waren en op Borcum, waar zij, naar wij meenen, in 1824 zijn uitgeroeid. Ook op de eilandengroep ten Westen van Ierland vindt men konijnen.

Lezen wij reeds bij VARRO dat op Italiaansche eilanden, o.a. op het tegenwoordige Nisida, zeer veel konijnen gehouden werden, nog tegenwoordig vindt men deze dieren daar in buitengewoon groot aantal; dit geldt voor zoo goed als alle eilanden rondom de Italiaansche wateren. Zelfs het absoluut dorre Pelagosa, tusschen de Dalmatische en Italiaansche kust in de Adriatische Zee, wordt door wilde konijnen bewoond; ook op Sicilië en op de naburige Liparische eilanden, b.v. op Stromboli, vindt men ze. Daarentegen niet op Sardinië; ook de eilandengroep Cuniculariae van PLINIUS rechtvaardigt, volgens CERRY, dezen naam niet meer.

Het schijnt dat de Romeinen de konijnen ook naar het Oosten hebben gebracht: men vindt deze dieren ook in de Grieksche Zee. Alles wijst er op dat de Romeinen de konijnen het liefst op eilanden uitpootten; zoo vindt men ze o.a. tegenwoordig nog op de Cycladen, maar uitsluitend op *die* eilanden, waar geen hazen zijn. En het grootere eiland Andros vindt men voor de ééne helft door konijnen, voor de andere helft door hazen bewoond. Zelfs bij Constantinopel in de Marmorazee was er, althans nog in 1809, een konijneneiland.

Is tot dusver het uitpooten van konijnen op eilanden, duinen, enz. geschied in hoofdzaak ter wille van het edele jachtvermaak; in den tijd der ontdekkings-tochten door de Europeanen verkreeg het konijn een bijzondere beteekenis. Men nam op die tochten konijnen meê en, landde men op een eenzaam, onbewoond en dor eiland, dan pootte men ze daar uit om eventueele schipbreukelingen daar het verblijf mogelijk te maken. De dieren vermenigvuldigen zich immers buitengewoon sterk, zoodat wie daar landden, van God en menschen verlaten, overvloedig wild hadden. De Portugeezen zorgden reeds in zeer vroege tijden om deze menschlievende redenen voor de verbreiding van het konijn. Reeds de eerste kolonisator van Porto Santo en Ma-

deiro, met name PERESTRELLO, bracht hier heen reeds in 1418 konijnen, die echter later door hun groote verwoestingen de kolonie in gevaar brachten. Zij hebben zich hier tot een eigenaardig, geheel afwijkend ras ontwikkeld, het z.g. *konijn van Porto Santo*, dat tot nog toe bewaard is gebleven. Dit lokaal-ras is ongeveer de helft kleiner en lichter geworden en heeft een eigenaardige kleur; van boven is de pels roodachtig, van onderen vaalgrauw of loodkleurig. Dit Porto Santo-konijn is buitengewoon wild en paart zich niet met de tamme konijnen, dus met haar oorspronkelijk eigen stam. Zulk een sterke afwijking ten gevolge van klimatische e.a. invloeden is zeldzaam.

Ook op de Azoren (St. Miquel) zijn wilde konijnen. Op de piek van Teneriffe zijn zij klein en zeer schuw; zij graven daar ook geen gangen — dat zou in de lava niet mogelijk zijn — maar wonen in de talrijke spleten. Ook op Sint-Helena zijn wilde konijnen, terwijl de jonge dieren op Ascension van de landkrabben hebben te lijden; die op Tristan de Cunha zijn bijna verdwenen.

In de Aequatoriaalprovincie beproefde EMIN PACHA ze in te voeren; in Zuid-Afrika hebben de Hollanders het uitpoten van konijnen op het vasteland steeds weten te verhinderen door strenge strafbepalingen. Alleen op de kleine eilanden in den inham bij Kaapstad heeft zich langer of korter tijd een kolonie wilde konijnen opgehouden. In Batavia wilden ze niet recht gedijen en nog niet zoo heel lang geleden kwamen ze slechts zelden in Japan voor; omstreeks 1896 echter had een soort van wilden speculatiegeest in konijnen zich van de Janners meester gemaakt.

Ongeveer een halve eeuw geleden bracht een Engelsch kolonist drie paar konijnen uit zijn vaderland naar Australië, waarschijnlijk wel met het welmeenend doel, wat meer leven te brengen in de onmetelijke grasvelden daar. Wat het gevolg geweest is, is algemeen bekend. Vrij van voortdurende vervolgingen van roofdieren en in het bezit van uitgestrekte graslanden hebben zij zich daar in korten tijd zóo vermenigvuldigd, dat ze tot een ware plaag geworden zijn. Alles hebben zij kaal gevreten en noodgedrongen hebben ze toen zelfs hun levenswijze veranderd, doordat zij niet zooveel meer graven, maar geleerd hebben in de knoestige stammen der Australische boomen tamelijk hoog te klimmen om de bladeren af te vreten. Alle midde-len heeft men beproefd om van die plaag verlost te worden; men heeft zijn toevlucht genomen tot vergift, men heeft zooveel mogelijk fretjes uitgepoot, maar alles te vergeefs. En in den lautsten tijd heeft men van den nood een deugd gemaakt: men vangt en doodt ze bij massa's om ze zoo als slachtwaar in het groot vooral naar Engeland

te zenden. Ook op Nieuw-Zeeland zijn de konijnen zeer schadelijk geworden.

In Amerika werden ze reeds tijdens GARCILASSOS DE LA VEGA in de hoogvlakten van Peru gepoot, waar zij tot op den tegenwoordigen tijd zich hebben staande gehouden. DOBRIZKOFFER spreekt van het uitzetten van tamme konijnen in de pampas van Tucuman. De Franschen hebben het meermalen beproefd ze in de omstreken van Santiago in Chili in te voeren, gelukkig echter, zegt PHILIPPI, tot nog toe zonder resultaat. In Noord-Amerika beproefden in 1613 de Hollanders op het eiland Manhattan, waar zich thans New-York verheft, konijnen uit te poten; deze stierven echter tengevolge van het eten van schadelijke kruiden, die zij niet kenden.

Op de Bermudas-eilanden zijn eenige eilanden door konijnen bewoond.

Zoo hebben wij gezien, dat in den loop der tijden het konijn een cosmopolitisch dier is geworden. Overal heeft het den mensch vergezeld en vindt men het in wilden en in tammen staat in bijna alle deelen der wereld, behalve in de koude landstreken, waar men ook wel beproefd heeft het in te burgeren, maar zonder succes. Maar men heeft niet alleen beproefd het konijn te temmen, men heeft het tot een nuttig huisdier trachten te maken. Het vleesch der tamme konijnen wordt vooral in Frankrijk, Belgie en Engeland in enorme hoeveelheden gegeten. Vooral naar Londen komen er ook uit ons land in de wintermaanden tallooze kisten met geslachte tamme konijnen, waar ze gereeden aftrek vinden. Trots alle pogingen echter om het vleesch van konijnen ook in ons land en niet het minst in Duitschland als volksvoedsel bij uitnemendheid ingang te doen vinden, wijl men meent dat dit vleesch goedkoper te verkrijgen is dan eenig ander, is het toch nog niet gelukt, om de konijnenteelt op groote schaal bij ons in te burgeren. Eveneens is het gegaan met de technische aanwending van het haar der *Angorakonijnen*.

Het haar van den haas werd reeds ten tijde der Romeinsche keizers als *pilus leporinus* aangewend tot het stoppen van kussens e. d. Dit gebruik verdween echter, toen de Romeinen van de „onbeschaafde” Germanen het aanwenden van ganzedons leerden kennen. In de 17e eeuw dook nu plotseling een variëteit van konijn op met veel lang en zacht haar of eigenlijk een soort wol: het *Angora-* of *Wolkonijn*. Ook van de teelt van dit konijn heeft men te groote verwachtingen gehad; in Frankrijk, o. a. in de omstreken van Lyon, werden fabrieken voor Angorawol opgericht, in 1792 was er zelfs een in Buttstädt, in Weimar, maar het weefsel was tamelijk duur en, zoo het schijnt, niet

duurzaam. Men castrateerde zelfs de overtollige rammelaars, omdat men meende daardoor meer en langer haar te verkrijgen; maar wij gelooven niet, dat thans nog ergens op groote schaal Angorakonijnen gefekt worden om hun haar voor technische doeleinden te gebruiken.

Wij zijn zoo ongemerkt gekomen bij de verschillende variëaties, die zich zoo langzamerhand ontwikkeld hebben van het tamme konijn, door de hand des menschen. Want wij gelooven niet, dat deze variëaties, zooals wij ze thans bij de liefhebbers van sportrassen aantreffen, alleen door klimatische invloeden in verschillende landen zijn ontstaan. Ware dat het geval, dan zou men deze afwijkingen toch ook nog tegenwoordig ergens in het wild aantreffen, en geen enkele notitie van eenig natuurvorschcr of reiziger in een of ander land spreekt hier van. Neen, evenals elk ander huisdier heeft het konijn als zoodanig neiging om te variëeren. Zeer bekend is het o. a., hoezeer het konijn tot *Leucisme* (Albinisme) neigt; witte konijnen met roode oogen zijn immers zeer gewone verschijningen onder de tamme konijnen. Dit is zoo sterk, dat LINNAEUS uitsluitend witte konijnen schijnt gekend te hebben, want hij geeft bij de beschrijving van deze dieren aan: „zij zijn wit en hebben roode oogen”.

Naast *Leucisme* treedt *Melanisme* op, terwijl de zilverkleur der hooggeroemde *zilverkonijnen* moet aangezien worden als een merkwaardige vermenging van *Leucisme* en *Melanisme*.

Ook de fraaie *Brandneuskonijnen* vertoonen zeer schoon de verwantschap tusschen *Leucisme* en *Melanisme*: bij donkerroode oogen zijn zij eerst volkomen wit; eerst wanneer zij grooter worden krijgen zij een zwarten of bruinzwarten staart, dan een zwarten vlek op de neus, later worden de voeten en eindelijk de ooren gekleurd. Hoewel deze kleurwisseling langzamerhand ontstaat, is zij zeer gemarkeerd en constant.

Verder variëert bij het konijn nog het oor. Dit kan zoo verbazend in de lengte en breedte ontwikkeld zijn, dat tengevolge daarvan de vorm van den schedel een verandering ondergaat. Wij zien dit bij de *Fransche*, maar vooral bij de *Engelsche Hangoor- of Ramskopkonijnen*.

Eindelijk variëert het konijn sterk in grootte. Men vergelijkte slechts het kleine, maar fraaie *Hollandsche konijn* met den *Belgischen Vlaamschen Reus*! Heeft het eerste zijn ontstaan te danken in hoofdzaak aan lang voortgezette inteelt, omtrent het ontstaan van den laatste zegt DARWIN zeer terecht: „Tengevolge van den toevoer van rijkelijke en krachtige voeding, in verband met weinig lichaamsbeweging en tengevolge van voortgezette teeltkeus der zwaarste individuen, is het gewicht der grootere fokrassen meer dan verdubbeld.”

En ten slotte komen we aan een kwestie, die in de wetenschappelijke Zoölogie en niet minder in de fokkerswereld al heel wat hoofden warm gemaakt en pennen in beweging gebracht heeft, n.l. de kwestie omtrent het al of niet bestaan van *Leporiden*, d. z. kruisingen van haas en konijn. Paart zich de haas werkelijk met het konijn, of geldt het hier, vraagt HAHN, een groot haaskleurig konijn, dat een sluw fokker met groot voordeel onder het valsche etiquette op de markt bracht?

Reeds op het einde der 18e eeuw moeten er werkelijk zulke dieren in Italie geweest zijn: volgens W. HOCHSTETTER had GAGLIARI in Maro ze gefokt, 1780; ze hadden een groote gelijkenis met den haas, waren haaskleurig met roest-gelen nek, droegen zwartachtig gerande ooren en waren vruchtbaarder dan alle andere konijnenrassen. Met 6 maanden bereikten ze reeds een gewicht van 6—8 pond, het vleesch was smakelijk en evenals dat van den haas rood gekleurd. Omstreeks 1841 noemt SELYS LONCHCHAMPS zulk een dier. GAYOT heeft ze echter volgens SANSONS werkelijk gefokt. HERMANN v. NATHUSTUS betwijfelt echter de waarheid hiervan (über die sogenannten Leporiden, 1876). — DARWIN kon in de geheele wetenschappelijke literatuur niet zoo'n geval aanwijzen. Thans heeft PROF. NEHRING zulk een geval beschreven; het product was echter rhachitisch en tegenwoordig kan men in de vakbladen lezen van aanbiedingen van *Belgian hare's*, met het attriboot *Leporiden*. Of deze *Belgian hare's* (Belgisch Haaskonijn), die werkelijk bestaan, inderdaad kruisingsproducten zijn van haas en konijn, dan wel of ze, zooals ook beweerd wordt, afkomstig zijn van een toevalsproduct, verkregen door paring van het Engelsche parkkonijn met het Belgische reuzenkonijn en zoo hun ontstaan hebben te danken aan Engelsche fokkers, — wij nemen in deze vooralsnog een gereserveerde houding aan. Dit weten we wel, als werkelijk haas en konijn zich onder omstandigheden met elkaar paren, — gemakkelijk gaat dit niet. Haas en konijn toch schuwen elkanders gezelschap in den vrijen staat; waar konijnen optreden verdwijnt de haas. En ook in de gevangenschap gedragen beiden zich zeer verschillend. Terwijl het wilde konijn zich in den gevangen staat zonder moeite voortplant, doet de haas dit nooit. En toch, hoe ontelbare malen is ook hij niet als wees in de handen der menschen gevallen en heeft men zijn opkweeking beproefd, maar steeds zonder resultaat. Nog nooit heeft men er van gehoord, voor zoover wij weten althans, dat hazen zich, ook al waren ze jong in de handen der menschen gekomen, onder elkaar hebben voortgeplant en zouden ze dan wel paringen aangaan met het konijn, in zekeren zin en tot op zekere

hoogte hun natuurlijke vijand? Wij nemen dit nog maar niet zoo voetstoots aan, te meer niet omdat de berichten omtrent die z.g. Leporiden, zooals we boven reeds gezien hebben, elkaar zoo tegenspreken.

Nog in zoölogische geschriften van 1800—1830 wordt, vooral in Duitschland, het feit genoemd, dat tamme konijnen zich met ratten paren!

Steenwijk.
